

pozostałości zbiorów Przeździeckich”. Niestety, autor nie skupił się na bibliotece ordynackiej, lecz na kolekcji dzieł malarskich. Jedynie skromny fragment prelekcji został poświęcony archiwaliom rodzinnym, które w sposób sygnalny zobrazowały preferencje kolekcjonerskie rodziny Przeździeckich.

Malborskie spotkanie naukowe zamknęła dyskusja. Główny apel z sali był skierowany do bibliotekarzy zbiorów specjalnych i dotyczył potrzeby prowadzenia rejestracji proveniencji występujących w księgozbiorach historycznych. W czasie wymiany zdań wynikł problem prawowitych właścicieli ksiąg przechowywanych w księżnicach polskich i ich ewentualnej rewindykacji po ujawnieniu zapisek własnościowych. Tu kolejny wykład wygłosiła H. Łaskarzewska na temat przekazywania zbiorów, przytaczając spektakularne przykłady tych zwrotów. Jako kolejny głos w dyskusji zabrał R. Nowicki, który uzupełnił informacje do referatu M. Spandowskiego, dotyczące liczby inkunabułów w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Odpo-

wiadając na zarzuty, prelegent dokonał również niezbędnej korekty dotyczącej działalności Aleksandra Birkenmajera i innych dyrektorów bibliotek naukowych w okresie po II wojnie światowej. Dyskusję zamknęła polemika między M. Spandowskim a A. Wagnerem na temat znaczenia i wykorzystania zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu oraz proveniencji wybranych fragmentów jej kolekcji.

Konferencję należy zaliczyć do udanych, ponieważ była okazją do prezentacji bieżących badań nad księgozbiorami historycznymi, które uległy rozproszeniu po II wojnie światowej, co stanowiło spójną tematycznie całość. Pozostaje mieć nadzieję, że będzie to spotkanie cykliczne i że w najbliższym czasie ukaże się publikacja będąca pokłosiem tego ważnego dla środowiska spotkania.

Bernardeta Iwańska-Cieślik
Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Idėja wolnego dostępu do nauki, edukacji czy kultury, realizowana w ramach ruchu Open Access (dalej: OA), jest już powszechnie znana. W ogromnej większości polskie środowisko naukowe docenia wagę zwiększania publicznej dostępności do dzieł nauko-

Debata o otwartej nauce i nowych modelach publikowania czasopism naukowych (Toruń, 30 października 2012 r.)

DOI: 10.12775/TSB.2013.016

wych i gwarantowania twórcom nieograniczonego dostępu do wyników cudzych badań. Jest ono także niewątpliwie świadome wpływu tych działań na rozwój nauki i ogólnych korzyści społecznych. Nadal jednak nie istnieją oficjalne przedsięwzięcia w tym zakresie, adekwatne do postanowień Komisji Europejskiej, która 17 lipca 2012 r. opublikowała komunikat i rekomendacje w sprawie wolnego dostępu do zasobów wiedzy. Komisja uznała, że darmowy dostęp do zasobów nauki finansowanych przez Unię Europejską (dalej: UE) ułatwi pracownikom naukowym i instytucjom związanym z poszczególnymi sektorami gospodarki korzystanie z wyników badań finansowanych ze środków publicznych. Dzięki temu nastąpi zwiększenie możliwości innowacyjnych Europy, a obywatele zyskają szybszy dostęp do odkryć naukowych. Komunikat określił cele polityki otwartego dostępu do badań finansowanych przez Komisję Europejską w perspektywie planowania „Horyzont 2020”, czyli unijnego programu finansowania badań naukowych i innowacji na lata 2014–2020. Towarzyszące mu rekomendacje stanowią ramy polityczne działań w zakresie OA dla państw członkowskich UE. Komisja zaleciła państwom członkowskim przyjęcie podobnego podejścia w przypadku wyników badań finansowanych w ramach ich własnych krajowych programów. Celem jest zapewnienie

do 2016 r. wolnego dostępu do 60% artykułów dotyczących europejskich badań naukowych finansowanych ze środków publicznych¹.

W tym kontekście istotniejszą rolę odgrywają wszelkie działania promujące ruch OA. W roku 2012 Polska po raz czwarty uczestniczyła w Międzynarodowym Tygodniu Open Access obchodzonym w dniach 22–28 października. Oficjalnym patronem medialnym tegorocznych uroczystości było „Forum Akademickie”, a funkcję sponsora części wydarzeń pełniło Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W ramach krajowych obchodów odbyło się wiele spotkań, m.in. 15 października Emilia Karwasińska i Małgorzata Rychlik z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu poprowadziły warsztaty *Otwarta nauka w naszych rękach – od projektu do wdrożenia repozytorium uczelnianego*, 21 października na XIII Ogólnopolskim Forum Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich Lidia Derfert-Wolf z Biblioteki

¹ *Dane naukowe: otwarty dostęp do wyników badań przyczyni się do zwiększenia potencjału innowacyjnego Europy* [on-line]. Europa – Press releases RAPID [dostęp 31 marca 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-790_pl.htm?locale=en; I. Kuchma, *Komisja Europejska o open access*, tłum. B. Bednarek-Michalska [on-line]. Elektroniczna Biblioteka. Portal bibliotekarzy i pracowników informacji [dostęp 31 marca 2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nowyebib.info/wiadomosci/archiwum-wiadomosci/1192-komisja-europejska-o-open-access>.

Główniej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy wygłosiła wykład pt. *Otwarte zasoby edukacyjne*, 24 października Anna Wałek z Biblioteki Politechniki Wrocławskiej moderowała webinarium *Wzrost cytowań w modelu publikacyjnym Open Access*, a 25 października Karolina Grodecka z Centrum e-Learningu Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie przeprowadziła internetowemu spotkaniu *Otwarte zasoby edukacyjne dla pracowników naukowych*. Problematyce OA poświęcono także w całości listopadowy numer „*Forum Akademickiego*”. Jedenasty numer „*Biuletynu EBIB*” dedykowano z kolei e-nauce².

Obchody Międzynarodowego Tygodnia Otwartej Nauki miały miejsce również w Toruniu. Dnia 23 października Bożena Bednarek-Michalska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (dalej: BU) poprowadziła webinarium *Transformacja czasopism tradycyjnych do postaci elektronicznej otwartej*. Kilka dni później, 30 października w BU odbyła się *Debata o otwartej nauce i nowych modelach publikowania czasopism naukowych*. Do udziału w niej zaproszono władze uniwersyteckie –

² *Mamy Tydzień Otwartej Nauki* [on-line]. Elektroniczna Biblioteka. Portal bibliotekarzy i pracowników informacji [dostęp 31 marca 2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nowyebib.info/wiadomosci/archiwum-wiadomosci/1360-roz poczyna-si-tydzien-otwartej-nauki>.

Prorektora ds. Badań Naukowych i Informatyzacji prof. dr. hab. Włodzisława Ducha oraz przedstawiciele Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dalej: UMK). Najliczniej reprezentowani byli, jako bezpośredni zainteresowani, redaktorzy czasopism wydawanych na UMK (m.in. „*Bulletin of Geography. Socio-economic Series*”, „*Dynamic Econometric Models*”, „*Ruch Filozoficzny*”, „*Topological Methods in Nonlinear Analysis*”, „*Teologia i Człowiek*”, „*Toruńskie Studia Bibliologiczne*”).

Spotkanie rozpoczęło wystąpienie dr. hab. Tomasza Ganicza z Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN w Łodzi, który w prezentacji zatytułowanej *Open Access Journals*³ przybliżył zebrany ostatnie zmiany w formie komunikacji naukowej. Model publikowania naukowego – zdaniem prelegenta – może przyjąć trzy różne postacie: tradycyjną – zamkniętą (wszystkie zasoby płatne i wszystkie prawa zastrzeżone), nowoczesną – otwartą (wszystkie zasoby darmowe i niektóre prawa zastrzeżone – wolne licencje) lub hybrydową – mieszaną (część zasobów bezpłatnych oraz prawa zastrzeżone wraz ze swobodniejszymi licencjami). Aby czasopismo

³ B. Bednarek-Michalska, T. Ganicz, *Open Access Journals* [on-line]. Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa [dostęp 31 marca 2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://kpbk.umk.pl/dlibra/docmetadata?id=75726>.

zostało uznane za „otwarte”, musi być publikowane w formie elektronicznej, dostępne bezpłatnie i bez rejestracji oraz umożliwiać redystrybucję i tworzenie utworów zależnych, co z kolei wymaga udostępniania na jednej z wolnych licencji. Bariery w rozwoju otwartych czasopism to przede wszystkim konserwatywne środowisko naukowe, przywiązanie do tradycyjnych czasopism, ale również słabe wsparcie finansowo-instytucjonalne oraz niechęć do modelu opłat za publikowanie. Czasopism OA nie dotyczą tradycyjne metody uzyskiwania przychodów, zatem muszą one opracowywać własne, alternatywne modele biznesowe. Najczęstsze formy to opłaty od twórców, którzy chcą zamieścić w nich teksty, korzystanie z grantów, pozyskiwanie sponsorów lub funkcjonowanie dzięki pracy wolontariuszy.

Osobny problem to wybór odpowiedniego oprogramowania. Właśnie kwestiom technicznym było poświęcone wystąpienie redaktora i specjalisty w zakresie publikowania naukowego – Piotra Otręby z Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Praktyk w tworzeniu zasobów elektronicznych, a jednocześnie zarządzający redakcją „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” przybliżył zasady funkcjonowania Open Journal Systems. W krótkiej wypowiedzi zwrócił uwagę na korzyści wynikające z wykorzystania tej platformy, takie jak m.in. elastyczność

w tworzeniu struktury czasopisma i organizacji pracy redakcji, efektywniejsza praca dzięki łatwemu dostępowi do każdego artykułu, w tym do historii operacji (cały proces redakcyjny przebiega w przestrzeni elektronicznej), czy możliwość eksportu metadanych do różnych serwisów indeksująco-archiwizujących. Prelegent zasygnalizował także mankamenty tego oprogramowania, jak konieczność korzystania z usług administratora platformy, brak wystarczającej kontroli nad identyfikatorami DOI czy brak możliwości edytowania uprawnień poszczególnych ról.

Wystąpienia obu referentów stały się podstawą dyskusji o możliwościach, jakie daje uczelnia, Wydawnictwo UMK i Biblioteka Uniwersytecka w zakresie transformacji czasopism do postaci cyfrowej, archiwizacji i promocji badań pracowników naukowych. Polemikę moderowała B. Bednarek-Michalska, redaktorka wychodzącego od 11 lat „Biuletynu EBIB” – czasopisma elektronicznego dla bibliotekarzy – i specjalistka do spraw budowy zasobów cyfrowych na UMK. W praktyce dysputa skoncentrowała się wokół obaw redaktorów czasopism o wybór właściwego oprogramowania i zastosowanie go w pracach redakcyjnych, tak aby rzeczywiście ułatwić i usprawnić funkcjonowanie redakcji. Spore obawy budziły również aspekty prawne otwartego dostępu i wolne li-

cencji Creative Commons. Wśród poruszanych zagadnień znalazła się także kwestia zasad oceny periodyków naukowych i listy czasopism punktowanych ogłoszonej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Podsumowaniem Międzynarodowego Tygodnia Open Access stała się debata o otwartych zasobach zainicjowana 10 grudnia 2012 r. na stronach rządowych przez Michała Boniego, Ministra Administracji i Cyfryzacji. Do końca 2013 r. Ministerstwo zamierza przygotować ustawę wspomagającą proces otwierania zasobów wiedzy i kultury za pośrednictwem Internetu. Jej założeniem jest „wprowadzenie precyzyjnej definicji zasobów publicznych i rozróżnienie ich od informacji publicznej oraz wprowadzenie jedno-

litych norm prawnych określających jasne kryteria i warunki korzystania z zasobów będących w posiadaniu podmiotów publicznych”⁴. Ustawa ma przyczynić się do długotrwałego i stopniowego procesu otwierania zasobów i wspierać właściwe rozwiązania prawne.

Wanda A. Ciszewska

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

⁴ Już niedługo konsultacje. *Otwarte zasoby – źródło wiedzy i inspiracji* [on-line]. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji [dostęp 31 marca 2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://mac.gov.pl/bez-kategorii/zaczynamy-akcje-otwarte-zasoby-zrodlo-wiedzy-i-inspiracji/>.

W dniach 8–9 listopada 2012 r. w budynku Collegium Humanisticum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dalej: UMK) została zorganizowana Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych”. Była to trzecia – przygotowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK – edycja konferencji poruszającej zagadnienia ograniczania wolności słowa. W jej trakcie zaprezentowano

III Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych” (Toruń, 8–9 listopada 2012 r.)

DOI: 10.12775/TSB.2013.017

łącznie 32 referaty. Tematyka konferencji obejmowała kwestie związane z różnorodnymi formami ograniczania wolności słowa na ziemiach polskich